

hordós testű, díszítetlen fazék (nagy méretű, kihajló peremű) darabja; egy 5,2 cm magas tányér töredékei és egy behúzott peremű tál darabjai feküdtek. Mindössze két kézikorongon készített töredék van a leletanyagban: az egyik kihajló peremének belső oldalát hullámvonal-köteg díszíti, a másiknak az oldalán párhuzamos vonal-köteg látható.

Az 50. sz. ház betöltésében a többi objektumhoz képest meglepően sok edénytöredéken kívül kettős kúpos orsógomb, jó megtartású vaskés és szögletes vascsat volt. A 23. sz. ház betöltéséből pikkelypáncélhoz tartozó két darab téglalap alakú, átlukasztott vaslemezke került elő.

Feltártunk egy Ny-K tájolású, nyújtott helyzetű, melléklet nélküli gyermeksírt, és egy bolygatott, nagyrészt elpusztított sír csekély maradványát, amelynél egy vékony bronzlemezről készített, téglalap alakú, közepesen átlukasztott kis veretet találtunk.

A lelőhely nyomvonalba eső K-i szélén a dombtető közelében három, egymással párhuzamos, ÉK-DNy irányú, átlag 2 m széles, hosszú árok jelentkezett. Irányuk, alakjuk, elhelyezkedésük alapján nem illeszkednek az avar kori falu szerkezetébe, annál későbbiek lehetnek. Ezt támasztja alá, hogy az 56. sz. árokból egy késő középkori csillagos tarajú sarkantyú töredéke, az 55. és 56. sz. árokból pedig kúpos fejű vasszegek kerültek elő. Kerámia egyik árok betöltésében sem volt.

A lelőhelyen nagyon szórványosan, objektum nélkül őskori cserepek is előfordultak: egy pelyvás anyagú, körömcsíppel díszített, nagyméretű újkőkori hombár edény darabjai, valamint néhány, a Ludanice kultúrához tartozó töredék.

A leletanyag a Tragor Ignác Múzeumba került.

KÖVÁRI KLÁRA

266. Nagytevel, Csuszkáti-dűlő

(Veszprém megye) U?

2005. augusztus 3–22. között ásatásokat folytattunk a Magyar Nemzeti Múzeum és a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum együttműködésében Nagytevelen, a felhagyott községi kőbányától É-ra a Csuszkáti-dűlőben.

Cél az ismert tűzkő-lelőhely vizsgálata volt, őskori kitermelési és megmunkálási nyomokat, őskori bányá-objektumokat kerestünk.

A nyersanyag felsőkréta (szenon) korú sekélytengeri tűzkő, amely fehér pados, helyenként kissé márgás mészkőben fordul elő, nagyméretű gumók formájában. A nyersanyagforrást a felhagyott modern kőbánya feltárja, megmunkált töredékeket a kőbányától a völgytalpig rendszeresen lehet gyűjteni. A jó minőségű, koncentrikusan szürke sávós tűzkő nyersanyag egyike a Dunántúl legjellemzőbb nyersanyagféléseinek, különösen az újkőkori idején több, mint 200 km sugarú körben elterjedt. Feldolgozó műhelytelepét a légvonalban alig 10 km-re levő Kup határában tártuk fel 2000–2003 között.

A nagyteveli tűzkő-előfordulás ennek a jellegzetes nyersanyagnak egyetlen felszíni feltárása; hasonló kőzeteket legközelebb a Kárpátok ívén kívül, a Prut- és Dnyeszter-völgyben, Lengyelországban, ill. Európa ÉNy-i területein ismerünk. Megjelenésében hasonló kőzeteket DNy irányból (Horvátország?, Szlovénia) is ismerünk a régészeti anyagból, ezeknek geológiai lelőhelye még nem tisztázott.

Az ásatások megkezdésénél két, nehezen belátható tényezővel kellett számolnunk. Az egyik, hogy a modern kőbánya mennyire pusztította el a feltételezhető őskori bányajelenségeket. A másik tényező abból adódik, hogy a Tevel-hegyen sokáig orosz katonai gyakorlótér (tankodrom) működött, aminek a felszínen még ma is akadnak nyomai, különféle fém alkatrészek formájában.

Kutatásunkkal a következő kérdésekre kerestük a választ.

A modern kőbánya által feltárt tűzkő kibúvásokon kívül folytatódik-e a tűzkő felszíni vagy felszín közeli előfordulása bolygatatlan területen? Találunk-e helyszíni megmunkálási és kitermelési nyomokat? Amennyiben ilyenek előfordulnak, meghatározható-e a bányászati, a műhelytevékenység időbeli és térbeli dimenziói?

A kutatások előkészítésére még 2001 áprilisában Holl Balázssal geodéziai felmérést készítettünk a reménybeli bányaterületről.

Az ásatás megkezdése előtt a területen geofizikai kutatásokat kezdeményeztünk. Elsőként 2004 decembereben Székely Balázs és munkatársai (ABBS Kft.) végeztek a területen méréseket, nagyobb felületen véletlenszerűen bejárva a bánya feletti domboldalt, és egy 10×10 m-es területen 0,5 m-es közönként vonal menti méréseket végezve. A geofizikai kutatásokat Pusztai Sándor vezetésével (Fractal Bt.) folytatták (2005. július), két, egyenként 60×55, illetve 55×40 m kiterjedésű területen. A kapott adatok alapján az ígéretesebb K-i oldalon a legnagyobb anomália-jelenségek köré telepítettük az ásatási területet.

A humuszréteg nagyon vékony, általában 10–15 cm vastag. A terület jelentős részén a humusz alatt közvetlenül szállkőzet felszín, másutt kőzettörmelék mutatkozott. A kőzettörmelékkel borított területen belül agyagos objektum-foltok mutatkoztak, amelyekre rábontottunk – később ezek a foltok a kőzettörmelék „völgyeit” kitöltő, esetenként jelentős mélységet elérő kitöltéseknek bizonyultak, gazdag műhelyanyaggal, ami helyi tűzkő-megmunkálásból ered. A megmunkált tűzkőszilánkok mellett kvarcitból (egy esetben bazaltból) készült ütőköveket, kalapácsokat találtunk. A megmunkált szilánkok zömében magkő-preparáló szilánkok, ritkán magkövek, retusált eszközt egyáltalán nem találtunk. A műhelygödörök, a későbbi műszeres geodéziai felmérés adatai szerint, pontosan egybeesnek a geofizikai mérések pozitív anomáliáival, míg a negatív anomáliák a felszínre kibukkanó szállkőzet helyzetének feleltethetők meg.

Összesen 8 objektumot sikerült elkülöníteni, amelyek közül a 2. illetve 4. sz. nagy kiterjedésű objektu-

mok több szelvényre is kiterjedtek. A szelvényeket a geofizikai háló mintájára tűztük ki, 5×5 m koordináta-rendszerben. Összesen 10 szelvényt nyitottunk, valamennyiben elértük a kőzettörmelék-réteg felszínét, de mindössze egy szelvényben bontottuk ki a kőzettörmelék a szálkőzetig. Ebben a négyzetben a szálkőzet mentén mélyített bányagödröket, egymással párhuzamosan futó bányavárat-vegeket találtunk, amelyek a szálkőzettől távolodva mélyülnek. Jelenleg a legmélyebb pont relatív mélysége a szálkőzethez képest 1,3 m; a még kibontatlan objektumokban ennél nagyobb mélységek várhatók.

Biztosan keltezhető értékű leletet az ásatás eddig nem eredményezett.

Faszénmaradványok a műhelyfelszínekről és az agancsos gödörből is előkerültek, ezeket begyűjtöttük és lehetőség szerint radiokarbon kormeghatározást szeretnénk végeztetni rajtuk. Technológiailag a szilánkszilikátanyag (tömbök, magkő-preparáló szilánkok és kevés magkő), az ütőkövek, agancsok és a bazaltkalapács (balta) az őskori, valószínűleg újkőkori datálást támasztja alá; a pontos és meggyőző kormeghatározáshoz még további vizsgálatok szükségesek. A magyarországi ismert bányák közül a feltárt jelenségek leginkább a Sümegegymogyorósdombi kovabányára emlékeztetnek.

T. BÍRÓ KATALIN

267. Nagyvázsony, Kinizsi-vár

(Veszprém megye)

A nagyvázsonyi vár Ny-i falszorosában végzett 2005. novemberi ásatása során sikerült meghatározni egy korai járósínt. Ezen a palotafaltól 220 cm-re egy É-D-i irányú cölöpsorból négy cölöplyukat tártunk fel. A többi árokban megfigyelt cölöplyukak alapján itt egy korai palánkot figyeltünk meg. A palánk a palotafal legkorábbi részével lehet egykorú.

Az É-i, kissé ovális támpillér négyszögletes lábazata ebbe a korai járósíntbe mélyül. A támpillér alsó része nincs kötésben a korai palotafallal. A négyszögletes pilléralaptól mérve 170 cm-es magasságig a pillér nincs kötésben a palota falával, ettől felfelé viszont igen. A kötésben lévő falrészek falazása azonban kissé eltér a fal alsó részétől. A falazás kissé rosszabb minőségű, a kövek illesztése nem annyira pontos.

A pillér külső, Ny-i része ívesen lekerekített. A szögletes pilléralaptól 140 cm-re a pillér kifelé ível. Elképzelhető, hogy ez valamilyen boltív maradványa lenne, azt azonban nem tudni, hogy ez minek lehetett a része, a mai várfalhoz nem tartozhatott, de mindenképp a falpalánk megszűnte után épülhetett.

Nem tudni milyen megfontolásból, de a falszorost szürkés(zöldes)sárga agyaggal töltötték fel mintegy 100–120 cm vastagságban. A feltöltés időpontját a leletanyag elemzése adja majd meg. Ezen a feltöltésen alakult ki egy újabb járósínt, amelyre főként a falszoros déli részén újabb feltöltések kerültek.

Az említett É-i támpillér É-i oldalán egy szorosan a palotafal mellé épített csonkolt felületű falmaradvány áll, feltehetően annak a zömök toronynak az É-i fala lehetett, amelyet G. Turco 1569. évi alaprajzán látunk a falszoros ezen részén. A torony Ny-i fala ma a várfal külső síkjából kissé kiugorva ma is áll. A torony déli falát nem sikerült egyértelműen meghatározni, ennek okát talán az 1963. évi földmunkákban kell keresni. A palotafal erősen előreugró, csonkolt felületű része azonban feltehetően ezt a falat jelöli. Ha ezt a megfigyelést a további kutatási eredmények is megerősítik, akkor a palota ezen részét a torony építésekor átépítették. Az említett falcsont egybeépült a palota falának felső részével, amely azonban egyértelműen nem egykorú a fal alsó részével.

GERE LÁSZLÓ – KOPPÁNY ANDRÁS

268. Nárai, Szépvölgyi lakópark

(Vas megye) U?, R?

2005. április 11-én régészeti szakfelügyeletet tartottam a gázvezetékárkok földmunkáinál. A terület egy ÉK felé enyhén lejtő domboldal és plató a belterület szomszédságában az Új élet, József Attila stb. utcák magasságában. Az árokkalban objektumok nyomát nem láttuk, mindössze egy objektumra (gödör?) utaló edénytöredékeket gyűjtöttünk. Az edénytöredékek késő neolitikusnak és/vagy rézkorinak tűnnek (Lengyel II-től Balaton-Lasinjáig).

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

269. Nemesbőd határa

(Vas megye) Ró, Kk, Ú

2005 júniusában régészeti szakfelügyeletet, majd megelőző feltárást végeztem az épülő 400 kV-os Győr–Szombathely távvezeték nyomvonalán.

Hátasuti-dűlő: A 225. sz. oszlophely (Hrsz.: 020) Nemesbődötől Ny-ra, egy viszonylag sík területen található, egy K–Ny-i irányú földút É-i oldalán. Júniusban kb. 9×10 m-es területen kutattunk. A lehumuszolt területen régészeti jelenséget nem figyeltünk meg. Néhány késő középkori, újkori szórvány kerámiát találtunk.

Kishatári-dűlő: A 229. sz. oszlop helyén (Hrsz.: 045/18), a Surányi-patak K-i magaspartján, a 86. sz. főúttól É-ra, éppen a lejtő tetején van a lelőhely. A kutatott terület nagysága kb. 9,5×8,5 m volt. A mai felszíntől már 20–22 cm-re jelentkezett egy törmelékréteg, ami 25–28 cm vastag. Igen sok tégl-, tegula-, imbrex-, kőtöredék, habarcsdarab volt benne, kevés más leletanyag: néhány kerámia, terra sigillata töredék. A törmelékréteg alatt két, egymásra merőleges, K–Ny, ill. É–D-i falalapozás nyomait találtuk meg. A megfogott falalap mélysége csaknem 75 cm, felső széle 100, alja 50 cm. Valószínűleg egy nagyobb római kori épület sar-